

Turgay Kantürk'ün "İlk Gibi Son" Kitabında İçerik ve Biçim Unsuru Olarak "Kim" Zamiri

Can ŞEN*

Atf / Citation: Şen, C. (2024). Turgay Kantürk'ün "İlk Gibi Son" kitabında içerik ve biçim unsuru olarak "kim" zamiri. *YENİSEY Uluslararası Dil, Edebiyat ve Eğitim Dergisi*, 5 (1), 25-30. <http://dx.doi.org/10.29228/yenisey.74427>

Özet

Şair, oyuncu ve yönetmen Turgay Kantürk, 1980 kuşağı Türk şiirinin önemli isimlerinden birisidir. 1991 yılında yayımlanan ilk şiir kitabı *İlk Gibi Son* ile Behçet Necatigil Şiir Ödülü'nü alan Kantürk, bu kitabında biçime gösterdiği özen ve şiirlerinin içeriğinde görülen Baudelaire etkisiyle kendisine özgün bir yer edinmiştir. *İlk Gibi Son*'da şairin dikkat çeken kullanımlarından birisi "kim" zamiridir. Kantürk, kitabındaki şiirlerde "kim" zamirini doğrudan ve bu kelimeden türetilmiş başka kelimeler şeklinde kullanmıştır. *İlk Gibi Son*'daki şiirlerde "kim" zamirinin hem içerik unsuru olarak hem de kâfiye yapmak için bir biçim unsuru olarak kullanılması dikkat çekmektedir. Makalemizde Turgay Kantürk'ün bu kitabında "kim" zamirini nasıl kullandığını örnekler üzerinden irdeleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler

Turgay Kantürk 1
İlk Gibi Son 2
1980 kuşağı Türk şiiri 3
"Kim" zamiri 4
Şiir tahlili 5

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 27.12.2023
Kabul Tarihi: 07.06.2024

The "Who" Pronoun as an Element of Content and Form in Turgay Kantürk's "İlk Gibi Son" Book

Abstract

Turgay Kantürk poet, actor and director, is one of the important names of the 1980 generation of Turkish poetry. In 1991, Kantürk received the Behçet Necatigil Poetry Prize for his first poetry book *İlk Gibi Son* (Last Like First), and in this book, Kantürk gained a unique place for himself with his attention to form and the Baudelaire influence seen in the content of his poems. One of the poet's remarkable uses in *İlk Gibi Son* is the "who" pronoun. Kantürk uses the "who" pronoun directly and in the form of other words derived from this word in the poems in his book. It is interesting to note that the "who" pronoun is used both as an element of content and as an element of form in the poems in *İlk Gibi Son*. In this article, we will analyse how Turgay Kantürk uses the "who" pronoun in this book through examples.

Keywords

Turgay Kantürk 1
İlk Gibi Son 2
1980 generation of Turkish poetry 3
"Who" pronoun 4
Poetry analysis 5

About Article

Received: 27.12.2023
Accepted: 07.06.2024

* Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. ORCID: 0000-0001-7449-5112.

1. GİRİŞ

1980 kuşağı şairlerinden olan Turgay Kantürk, 1961'de İstanbul'da doğmuştur. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Tiyatro bölümü mezunu olan şair; oyunculuk ve yönetmenlik de yapmaktadır. İlk şiiri 1981'de *Oluşum* dergisinde çıkan Kantürk'ün *Sanat Olayı, Türk Dili, Yeditepe, Gösteri, Varlık, Yazko Edebiyat, Sombahar, Argos, Milliyet Sanat* ve *Nar* dergilerinde şiir ve yazıları yayımlanmıştır. Biçimin önemsendiği ve bazıları sone tarzındaki ilk şiirlerinde Behçet Necatigil ve Sabahattin Kudret Aksal'a yakın bir çizgide görünen Kantürk, 1991'de yayımlanan ilk şiir kitabı *İlk Gibi Son* ile aynı yıl Behçet Necatigil Şiir Ödülü'nü aldı (Yalçın, 2010, s. 574). Bu kitabındaki sone nazım biçimi tercihi ve Baudelaire etkisi onun kuşağı içinde kendisine özgün bir alan oluşturmasını sağlamıştır (Behramoğlu, 2001, s. 731). Daha sonraki şiirlerinde farklı temalara açılarak şiir evrenini daha da genişlettiği, kendine özgü sağlam bir yapıyla incelikli bir şiir yolculuğu sürdürdüğü kabul edilmiştir (Yalçın, 2010, s. 574).

İlk Gibi Son'dan sonra yayımladığı şiir kitaplarını ve bu kitaplara girmeyen şiirlerini 2011'de *Peri Çıkmazı - Bütün Sihirler 1991-2010* adıyla tek kitapta (Kantürk, 2011) bir araya getiren Kantürk, bundan sonra ise 2017'de *Ve Şah (100 Dize)* ile 2019'da *Övgüler Kitabı* adlı iki şiir kitabı daha yayımlanmıştır (Kantürk, 2019, s. 3). 2004 yılında kısa hikâyelerini *Hayat Siyah Ölüm Beyaz* adıyla kitaplaştıran Kantürk, 2005'te şiir hakkındaki bazı yazılarını *Yanlı At*'ta bir araya getirmiştir (Bağlantı-1).

"(...) Yalnızca kâğıt üzerine yazılmış sözcükler değildir şiir denen şey; insanla soluk alan, insandan insana giden gelen, o arada dolaşan sihirli bir şeydir. (...)" (Aydemir, 2011, s. 4) şeklindeki sözleriyle şiirle insan arasındaki bağı dile getiren Kantürk, kendisiyle yapılan bir söyleşide şiire bakışını şöyle dile getirmiştir:

"Bizim şiirimizde öyle bir şey var ki işçilik her zaman çok az. Şiir bizde hep bir şeyler adına kullanılagelmiştir. Toplumsal anlamda demiyorum yalnızca. Bireysel anlamda da şiir bizde çok kullanılıyor. Karşı çıkışlar, öfkeler, ruhsal sorunlar... Hep şiir bunlara araç ediliyor. Oysa benim sorunum şiirin kendi başına bir varlık olabilmesi, tabii sözünü ettiklerimizi de içerecek, çünkü biz toplumsal hayatın içinde yaşıyoruz. Bir düzende yaşıyoruz. Belli öfkelerle, belli karşı çıkışlarla yaşıyoruz, ama şiir yazma diye bir eylem söz konusu: Yazma eylemi de şair olma eylemi de şiiri gerçekten sözcüklerle var edebilen ve adına şiir denen, yazana şair denen şey. Bizde alt alta bir şeyler yazan şairler var. Birtakım lafları alt alta getirip birtakım güzel lafları bir araya getiren insanlar yazdıklarını şiir zannediyorlar. (...)" (Antmen, 1991)

Turgay Kantürk'ün *İlk Gibi Son* adlı ilk şiir kitabı yayımlandıktan sonra büyük bir ilgiyle karşılanmış ve şiir okurlarının bu ilgisi günümüze kadar uzanmıştır. Kitabın başarısında şairin çocukluğundan gelen otobiyografik izler ile klasik ve çağdaş söylemin birlikteliğinin oluşturduğu ayrıksı yapı da etkili olmuştur (Demir, 2011). Çalışmamızda Kantürk'ün bu kitabında "kim" zamirinden nasıl yararlandığını tespit etmeye çalışacağız.

2. İLK GİBİ SON'DA "KİM" ZAMİRİ

Zamirler, isimlerin yerini tutan ve kişi, gösterme, belirsizlik, soru anlamları taşıyan kelimelerdir. Zamirler sayıca az olmalarına rağmen anlam alanı açısından önemli bir genişliğe sahiptir (Eker, 2003, s. 317). Çalışmamızda üzerinde duracağımız "kim", soru zamirlerinden birisidir. Cümleye soru anlamı katan bu zamirlerin cevabı isim ya da yine bir zamirdir (Atabay vd., 2003, s. 114).

Turgay Kantürk'ün *İlk Gibi Son*'da "kim" zamirini belirgin bir şekilde kullandığı görülmektedir. Kitapta yer alan yirmi sekiz şiirden sekizinde "kim" zamiri kullanılmıştır. Üç şiirde ise bu kelimedenden türetilen "kimliksiz", "kimsesiz" ve "kimsesizlik" kelimeleri karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla kitaptaki on bir şiirde ya doğrudan "kim" zamiri ya da bu kelimedenden türetilmiş kelimeler yer almaktadır.*

Kitapta dikkat çeken ve Kantürk'ün bu zamiri bilinçli bir tercihle kullandığını gösteren bir uygulama ise "kim" zamiriyle yapılan kâfiyelerdir. Bu açıdan çalışmamızda Kantürk'ün "kim" zamiri kullanımını içerik ve biçim açısından iki başlık altında ele alacağız.

İçerik Unsuru Olarak "Kim" Zamiri

"Kim" bir soru zamiri olmakla beraber anlam açısından bir belirsizlik de içermektedir. "Kim geldi?" örneğinde olduğu gibi "kim" zamiri kullanıldığı cümlelerde fiili gerçekleştirenin belirsizliğini de dile getirmektedir. "Kim"le sorulan bir soruya net bir cevap verilebileceği gibi sorudaki belirsizlik hâlinin çözümlenememesi de mümkündür. Bu açıdan "kim" zamiri felsefi sorgulamalara da müsait bir alan açmaktadır. Kantürk'ün *İlk Gibi Son*'daki şiirlerine "kim" zamiri bu şekilde bir belirsizlik ve sorgulama anlamı katmaktadır.** Kitaptaki "Düş müydü?" şiirinin dördüncü bendindeki "Tozlu bir yolu geçerek inerdik çarşıya, / **kimbilir** hangi susuzluğun rüzgarıydı o / göksel ağaçları savuran?" (Kantürk, 2011, s. 12)*** mısralarında belirsizlik hâli açık olarak görülmektedir. Burada belirsizliği kuvvetlendirmek için ayrı olması gereken "kim bilir" ifâdesi tek bir kelimeymiş gibi bitişik yazılmıştır. Aynı şiirin beşinci bendindeyse "kim" in üç kez kullanıldığı görülmektedir:

*"Nerdedim? Hangi zamanda? Savrulmuş yazların
sıcağıyla vururdu saatler. Bir görünüp
bir yok olan kargaları umutsuzluğun, **kim
bilir, kimdi** onlar? İzbe, sarnıç, o yanyana
dizilmiş kovalar, yorgun ırmaklar gibiydik
mevsimsiz; ovada, ağaçta, kuşta. Ne oldu
bize! **Kimin** bu kırık küpler, çöken bu tortu!
Nerde elin? Hangi yalnızlık bu, hangi korku?" (s. 12)*

* Kantürk'ün *İlk Gibi Son*'dan sonraki kitaplarında da "kim" zamiri ve ondan türetilmiş kelimeler görülmekle birlikte bunlar *İlk Gibi Son*'daki kadar belirgin değildir ve sayısal açıdan azdır. Bu yüzden çalışmamızda sadece *İlk Gibi Son*'da yer alan şiirler üzerinde durduk. Şairin diğer kitaplarındaki "kim" zamiri kullanımına birkaç örnek verebiliriz: "(...) *Kim suluyor / bu kaktüsü içimdeki. (...)*" (*Siyah Eşya*'da yer alan "Labirentteki Laborant" şiirinin ikinci bendinden; Kantürk, 2011, s. 79), "*Kaç kişi olduğunu bil. Kim olduğunu değil...*" (*Yaprak Arası Sözleri*'nden; Kantürk, 2011, s. 244). Şairin son şiir kitabı *Övgüler Kitabı*'nda ise sadece iki şiirde "kim" zamiri kullanılmıştır: "*Kimse kim?*" ("*Tüy*" şiirinin son mısrası; Kantürk, 2019, s. 28) ve "*Susmaz kalem kurşun / kendini ousan diye / kim fail kim meçhul / iki dakika üst üste...*" ("*Kalem*" şiirinin dördüncü kıtası; Kantürk, 2019, s. 30)

** Felsefi - varoluşsal sorgulamalar Turgay Kantürk'ün hikâyelerinde de görülmektedir. "Otel" hikâyesi buna bir örnektir. Bu hikâye "(...) anlamsızlık sarmalında sıkışıp kalmak istemeyen bireyin kendini/kimliğini bulma süreci üzerine kuruludur. (...)" (Topdaş Çelik, 2021, s. 2610).

*** *İlk Gibi Son*'dan şiir örnekleri şairin toplu şiirleri olan *Peri Çıkması*'ndan alınmış olup bundan sonra sadece sayfa numarası belirtilecektir. Şiirlerdeki "kim" zamirleri ve onunla bağlantılı kullanımlar tarafımızdan koyu olarak işaretlenmiştir.

Bu mısralarda da "kim" sorusunun cevabı belirsizdir. Aynı durum şairin sone* tarzındaki şiirlerinden olan "Kuşlar mı Yorgun"un ikinci kıtasında yer alan "Sabahın ölü kuşları, irkilen sokak, / Hangi yağmur, **kim** budayan aydınlıkları (...)" mısralarında ve şiirin "**Kim**, siz gibi ey sözcükler, kuşlar mı yorgun!" (s. 19) şeklindeki son mısraında da görülmektedir.

Şairin yine sone biçiminde yazdığı "Herkesi Bir Gece Bekler"de "kim", "Düş müydü?" şiirinde olduğu gibi "bilmek" fiiliyle kullanılarak benzer şekilde bir belirsizlik hâli oluşturulmuştur:

"**Kim** bilir hangi ağaç, büyüyen geceyi
Uzakta, biliyorum gölgesin bıraksam,
Sanrı güneş, bir ölü gözüydü o akşam" (s. 20)

"Kum Şarkıları"nın üç numaralı bendindeki "**Kimsin**, gördüğüm serap?" (s. 30) ile "Dörtnala Değişmek" şiirinin "**Kim** değiştiriyor bu sözcükleri, duvardaki ağacı, (...)" (s. 36) şeklindeki ilk mısraında da bir sorgulama durumu söz konusudur.

Bunların dışında *İlk Gibi Son*'da yer alan "kim"den türetilmiş kelimeler de anlam açısından benzer bir işleve sahiptir. "Peri Çıkmazı" şiirinin "1. Öncelikler" kısmının üçüncü bendindeki "kimliksiz" bunlardan birisidir. Şair bu kelime ile benlik algısındaki belirsizliği/bilinmezliği dile getirmiştir:

"Akşamlar! Ey eski cümbüş! Usulca geçiyorum tozlu
patikanızdan. Beliriyor avlu, gül bahçesine açılıyor
gönlüm. Koynundayım yine, suskun ve **kimliksiz**. (...)" (s. 26)

Aynı şiirin "2. Uçurumlar" kısmının ikinci bendindeyse "kimsesiz" kelimesi karşımıza çıkmaktadır: "Dokunmadan birbirine iki yaprak, sustum, **kimsesizdi** O / da. (...)" (s. 27). Yalnızlık hâlini vurgulamayı sağlayan bu kelime tercihi "Mumya" şiirinin son mısralarında da görülmektedir: "(...) Yoksul diyarlar düşüyor / usuna, kandiller, sönük mumları tapınakların, dullar, / yetimler ve ölüler, **kimsesiz!**" (s. 38). Burada kelime şiire ilk örnekteki "yalnızlık" anlamının yanı sıra çaresizlik anlamı da katmıştır. Kantürk, "Korsan" şiirinin ilk bendinde ise "kimsesizlik" kelimesini benzer bir anlam arka planıyla kullanmıştır: "(...) Yoksul liman, yalan ve irin, / **Kimsesizlik!** kumu gecenin." (s. 31).

Biçim Unsuru Olarak "Kim" Zamiri

Şiir işçiliğini önemseyen (Antmen, 1991) bir şair olan Turgay Kantürk, şiirlerinde biçime ve sese önem vermiştir (Emre, 2011, s. 13). Bu bağlamda kâfiye *İlk Gibi Son*'da önemli bir biçim unsurudur. Bu kitaptaki bilhassa sone şeklinde yazılmış şiirlerde, kullanılan nazım biçiminin de bir gerekliliği olarak, sağlam bir kâfiye yapısı görülmektedir. Şair bu sonelerden üçünde "kim" zamirini kâfiye yapmak için kullanmıştır.

Bunlardan ilki olan "Ada" şiirinin son iki üçlüğünde kâfiye örgüsünü şekillendiren "kim" zamiridir:

---

* Sone ilk kez İtalyan edebiyatında kullanılmış, oradan Fransız şiirine geçmiş bir nazım biçimidir. Daha çok lirik konuların işlendiği soneler iki kıta ve iki üçlük olmak üzere toplam on dört mısradan oluşur. Kâfiye düzeni genellikle "abba - abba - ccd - ede" veya "abba - abba - ccd - eed" şeklindedir. Türk şiirinde ilk kez Servet-i Fünûn döneminde kullanılmıştır. Türk şairlerinin soneyi farklı kâfiye düzenleriyle kullandıkları da görülmektedir (Dilçin, 2004, s. 368).

*“Duyarım, tekneler geçer uzaktan, yoksul, **kim***

Sarılır hüüzün yüklü aynalara, bilirim!

Usulca esner kedi, gölge, düşen avluya

Kirli akşam, dökülen sıvası evlerin! Ya

Bu gök uzamıştır ya bu yüzler ya da iklim,

Yaşlı bir adayım belki de, çıkmıyor sesim!” (s. 14)

Burada “kim” kelimesinin son iki sesi kullanılarak tam kâfiye yapılmıştır. Altı mısradan dördünün bu kelimeyle kâfiyeli olması “Ada” şiirinde “kim”in içerik unsuru olmanın ötesinde biçimi de önemli ölçüde şekillendirdiğini göstermektedir. “Aykırı Saat” şiirindeyse benzer bir tam kâfiye uygulaması ilk kıtada karşımıza çıkmaktadır:

*“Yaşanır mı gecesi bu sokakların, **kim***

Bilecek? Yağmur kuşlarıyla dönüş yok

*Gibi, büyürüz yan yana, eşyayla, **kilim,***

Yün ve sakıyla, küçülürüz düş biçerek.” (s. 15)

Kitaba adını veren “İlk Gibi Son!” şiirinin son iki üçlüğünde de kâfiye örgüsünü büyük ölçüde “kim” zamiri oluşturmuştur:

*“İlk gibiydim ıslanan bu yağmurda, **kim***

Bilir ne zaman uyandım, bir eski

Sokak, yitirdiğim geceyle tanıştım.

Yinim sarsıldı ağaçlar gibi, iklim

Yok sandım, uzak kuşlardı o ikindi,

Uyandım sesimle, ilk gibi son gibi!” (s. 22)

Bu mısralarda “kim”in “tanıştım” ile kâfiyelenmesi şairin yakın sesleri de kâfiye için kullandığını göstermesi açısından önemlidir. Son üçlükteki “iklim”, “Ada” şiirinde de “kim” ile kâfiyelenmişti. Bu da “iklim”in şairin şiiri atmosferini oluşturan, önemsedığı kelimelerden biri olduğunu düşündürmektedir.

3. SONUÇ

Turgay Kantürk, 1991’de yayımlanan ve aynı yıl ödül alan ilk şiir kitabı *İlk Gibi Son* ile çağdaş Türk şiirinde kendisine önemli bir yer edinmiştir. Kitabın başarısında şairin biçime ve içeriğe eşit titizlikle emek vermesinin büyük katkısı olduğu görülmektedir.

Bu kitapta şairin hem tematik yönelimlerini hem de biçime verdiği önemi gösteren önemli unsurlardan biri “kim” zamiridir. Kantürk bu kelimeyi salt bir soru zamiri olmanın ötesinde felsefi/varoluşsal sorgulamalar için bir araç olarak kullanmıştır. Bu kelimenin kullanıldığı sekiz şiirde ve bundan türetilmiş “kimliksiz”, “kimsesiz” ve “kimsesizlik”

kelimelerinin yer aldığı üç şiirde yalnızlık, çaresizlik, benlik algısındaki belirsizlik/bilinmezlik dikkat çekmektedir. Bu durum şairin şiir atmosferini yansıtmaktadır.

Kantürk *İlk Gibi Son*'daki şiirlerinde "kim" zamirini bir biçim unsuru olarak da kullanmış ve bu kelimeyle üç şiirinde kâfiye örgüsünü şekillendirmiştir. "Kim" in içerik unsuru olmanın yanında kâfiye örgüsünde de kullanılması Kantürk'ün şiirlerindeki içerik - biçim uyumunun bir göstergesidir. Sonuç olarak Turgay Kantürk'ün *İlk Gibi Son*'da "kim" zamirinden oldukça işlevsel bir şekilde yararlandığını söyleyebiliriz.

KAYNAKLAR

- Antmen, A. (1991). Behçet Necatigil Şiir Ödülü'nün bu yılki sahibi Turgay Kantürk: şiir 'ben söyledim oldu' değil. <http://necatigil.com/toren/11.html> (22/04/2023).
- Atabay, N., Özel, S. ve Kutluk, İ. (2003). *Sözcük türleri*. Papatya Yayıncılık.
- Aydemir, K. (2011). Turgay Kantürk'ün toplu şiirleri-zarif bir teselli şiir, umutsuz ruhlar için, *Cumhuriyet Kitap*, (1135), 4.
- Bağlantı-1: *Turgay Kantürk official*. <http://www.turgaykanturk.com> (23/04/2023).
- Behramoğlu, A. (2001). *Son yüzyıl büyük Türk şiiri antolojisi - modern şiirimizin iki yüzyılı*. Cilt: 2. Sosyal Yayınlar.
- Demir, F. (2011). Yaralarımız ortak olmasa da bir yaraya sahip olmak bizi ortak kılıyor, *Vatan Kitap*, https://www.selyayincilik.com/basin/pericikmazi_vatankitap_0911.jpeg (22/04/2023).
- Dilçin, C. (2004). *Örneklerle Türk şiir bilgisi*. TDK Yayınları.
- Eker, S. (2003). *Çağdaş Türk dili*. Grafiker Yayınları.
- Emre, G. (2011). Turgay Kantürk'ün 'bütün sihirleri' - peri çıkmazının ömrü, *Cumhuriyet Kitap*, (1132), 13.
- Kantürk, T. (2011). *Peri çıkmazı - bütün sihirler 1991-2010*. Sel Yayıncılık.
- Kantürk, T. (2019). *Övgüler kitabı*. Mühür Kitaplığı.
- Topdaş Çelik, F. (2021). Turgay Kantürk'ün 'otel' öyküsü üzerine bir çözümleme, *Turkish Studies*, 16(4), 2607-2613.
- Yalçın, M. (2010). *Tanzimat'tan bugüne edebiyatçılar ansiklopedisi*. Cilt: 2. YKY.